

Brüssel, 26.6.2013
COM(2013) 454 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

**LIKUMINE ROMASID KÄSITLEVATE RIIKLIKE
INTEGRATSIOONISTRATEEGIADE RAKENDAMISE SUUNAS**

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

LIIKUMINE ROMASID KÄSITLEVATE RIIKLIKE INTEGRATSIOONISTRATEEGIADE RAKENDAMISE SUUNAS

1. SISSEJUHATUS

Komisjoni teatises *Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistik*¹ kutsuti liikmesriike üles võtma vastu ja arendama välja ühtset lähenemisviisi romade integratsioonile ning kiitma heaks mitmed ühised eesmärgid. Eesmärgid hõlmavad nelja sammast – haridus, tööhõive, tervishoid ja eluase, ning nende eesmärk on kiirendada romade integreerimist. Kõikide ELi liikmesriikide riigipead ja valitsusjuhid kiitsid selle lähenemisviisi heaks².

Vastuseks sellele kutsele esitasid liikmesriigid romasid käsitlevad riiklikud integratsioonistrateegiad. Riiklikud strateegiad erinesid sõltuvalt roma elanikkonna suuruselt ja liikmesriigi ees seisvatelt ülesannetest³. Euroopa Komisjon hindas strateegiaid⁴ 2012. aastal ning jõudis järeldusele, et nelja samba valdkondade edasiseks arendamiseks tuleb prioriseerida mitu struktuurilist eeltingimust, mis on vältimatult vajalikud strateegiate edukaks rakendamiseks. Nende hulgas on järgmised: koostöö kohalike ja piirkondlike asutuste ja kodanikuühiskonnaga; proportsionaalsete rahaliste vahendite eraldamine; poliitika kohandamise võimaldamine ja järelevalve; kindlameelne võitlus diskrimineerimisega; romade integreerimise riiklike kontaktpunktide loomine.

Käesolevas teatises keskendutakse nimetatud struktuurilistele eeltingimustele ning ehkki mõned sammud on tehtud liikmesriikide poliitilisel tasandil eelkõige selleks, et paremini koordineerida romade integreerimisega tegelevaid sidusrühmi, on tõhusaid muutusi siiski vähe. Komisjon on võtnud endale ülesande käesoleva teatise abil julgustada liikmesriike tegema edasisi jõupingutusi ning toetama neid täiendavalt romade integreerimiseks mõeldud ELi vahendite kasutamisel.

2. STRATEEGIADE TULEMUSLIK RAKENDAMINE – MÄÄRAVA TÄHTSUSEGA POLIITILISTE KOHUSTUSTE USALDUSVÄÄRSUSE NING ROHUJUURETASANDI MUUTUSTE JAOKS

Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate tulemusliku rakendamise tagamine on ülitalt. Praeguses majanduslikus olukorras on väga oluline võtta

¹ KOM(2011) 173 (lõplik), 5.4.2011.

² Euroopa Ülemkogu järeldused EUCO 23/11, 23. ja 24. juuni 2011, pärast tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu (EPSCO) järeldusi *Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistikku aastani 2020*, 106665/11, 19.5.2011.

³ Käesolevas teatises hõlmab mõiste „strateegia” integreeritud poliitikameetmeid ja strateegiaid.

⁴ Teatis „Romasid käsitlevad riiklikud integratsioonistrateegiad: ELi raamistiku rakendamise esimesed sammud” ja sellele lisatud talituste töödokument SWD (2012)133 (final).

sobivad meetmed ning kasutada olemasolevaid vahendeid, et tõhusamalt tegeleda romade sotsiaal-majandusliku integreerimisega. Sel põhjusel jälgib komisjon tähelepanelikult liikmesriikide edusamme nii strateegia "Euroopa 2020" raames kui ka romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku kontekstis.

Strateegia „Europe 2020” raames jälgitakse edaspidi igal aastal kuni aastani 2020 romade kaasamise poliitikat ja selle sobivust üldise poliitikaga. Selleks et edeneda strateegia „Euroopa 2020” tööhõive, sotsiaalse kaasatuse ja hariduse eesmärkide saavutamisel, tuleb suurte roma kogukondadega liikmesriikidel tegeleda romade integreerimisega seotud küsimustega, mis on esitatud 2012. aasta Euroopa poolaasta kontekstis. Nendele liikmesriikidele toob romade integreerimine lisaks sotsiaalsele kasule ka majanduslikku kasu⁵. 2013. aasta Euroopa poolaasta raames tegi komisjon ettepaneku tugevdada ja veelgi täpsustada asjaomastele liikmesriikidele suunatud soovitusi romade integreerimise kohta⁶.

Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku kontekstis tugevdas komisjon dialoogi mitme liikmesriigiga. 2012. ja 2013. aastal⁷ toimusid kahepoolsed kohtumised asjaomaste riiklike asutuste ja komisjoni ekspertide osavõtul, et arutada romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate üksikasjalikku hindamist ning viise nende strateegiate tulemusliku rakendamise tagamiseks.

Lisaks loodi liikmesriikide romade integreerimise riiklike kontaktpunktide võrgustik, et hõlbustada kogemuste mitmepoolset vahetamist, vastastikust õppimist ning koostööd liikmesriikide vahel⁸.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet lõi ajutise töörühma, et aidata liikmesriikidel mõõta romade integreerimisel tehtud edusamme⁹. Peamine eesmärk on aidata osalevatel

⁵ Neljas riigis annaks romade täielik integreerimine tööturule majanduslikku kasu aastas ligikaudu 0,5 miljardi euro ulatuses ning maksusoodustusi ligikaudu 175 miljoni euro ulatuses. Maailmapank, *Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, the Czech Republic, Romania and Serbia*, september 2010.

⁶ Komisjoni 29. mail 2013. aastal vastu võetud ettepaneku põhjal esitati viiele liikmesriigile (Bulgaaria, Rumeenia, Slovakkia, Tšehhi Vabariik ja Ungari) riigipõhised soovitusused seoses romade kaasamisega. Nendes soovitustes käsitleti ühelt poolt romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate rakendamist (eduka täitmise tagamine, sealhulgas sidusrühmadevaheline parem kooskõlastamine, vahendite eraldamine, romade kaasamist käsitleva poliitika üldine jälgimine ning selle lisamine kõikidesse poliitikavaldkondadesse) ning teiselt poolt konkreetse poliitika väljatöötamine hariduse valdkonnas (eelkõige vajadus tagada tõhus kvaliteetsele, kaasavale haridusele alates eelkoolist) ja tööhõive valdkonnas (aktiveerimismeetmete propageerimine, tööturule sisenemise toetamine).

⁷ BG, FR, HU, IT, RO, SK.

⁸ Võrgustikus loodi ELi romade olukordade ja kogemuste mitmekesisust peegeldav töörühm, et arutada täiendavalt probleeme ja toimivaid lahendusi. Kindlaksmääratud teemad lisati ettepanekusse luua õiguslik vahend, mille eesmärk on liikmesriike rohkem toetada ja neid suunata romade kaasamise edendamisel. See ettepanek esitati samal ajal käesoleva teatisega http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nationalcontactpoints_en.pdf

⁹ Kümme liikmesriiki (BG, CZ, ES, FI, FR, IT, HU, RO, SK, UK) osalevad selle töös ning sinna kuuluvad ka Eurofoundi ja ÜRO Arenguprogrammi eksperdid.

liikmesriikidel luua tõhusad järelevalvemehhanismid usaldusväärsete ja võrreldavate andmete kogumiseks¹⁰.

Komisjon analüüsis liikmesriikidelt, ekspertidelt ja kodanikuühiskonnalt¹¹ saadud andmete ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti tähelepanekute põhjal 2012. aastal tehtud edusamme riiklike strateegiate rakendamisel.

2.1. Struktuurilised eeltingimused tõhusaks rakendamiseks

(a) Kohalike ja piirkondlike asutuste kaasamine ja tihed koostöö kodanikuühiskonnaga

ELi raamistikus rõhutati vajadust pideva dialoogi järele riiklike, piirkondlike ja kohalike asutuste ning roma kodanikuühiskonna vahel riiklike strateegiate kavandamisel, rakendamisel ja järelevalve tegemisel. Enamik liikmesriike võtsid vajalikud meetmed. Sidusrühmad pidasid neid vähetõhusateks, kuna need ei võimalda neil aktiivselt osaleda riiklike strateegiate rakendamisel ja järelevalve tegemisel.

(1) Kohalike ja piirkondlike asutuste osalus

Komisjoni 2012. aasta eduaruande kohaselt on kohalike ja piirkondlike asutuste aktiivne osalus romade kaasamise igal etapil väga oluline eeltingimus edu saavutamiseks.

Kohalike ja piirkondlike asutuste osalus	Liikmesriigid, kes võtsid asjaomased meetmed
Loodud on struktuurne dialoog	AT, BE, BG, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, NL, RO, SE, SI, SK, UK
Edendatakse kogemuste vahetamist ja koostööd kohalike asutuste vahel	BE, BG, CZ, DK, FI, FR, HU, IT, SE, ES, SI, UK
Romade integreerimiseks mõeldud vahendite eraldamine kohalikele ja piirkondlikele asutustele	AT, BE, CZ, DE, DK, EL, FI, FR, IE, IT, PL, RO (kavandatav), SE, SI, SK,

Aasta hiljem võib teha järelduse, et peaaegu kõikidel liikmesriikidel tuleb teha täiendavaid jõupingutusi, et poliitika kavandamisel, rakendamisel, selle üle

¹⁰ Horvaatia on juba alustanud ettevalmistusi, et ühineda ELi raamistiku protsessiga, ning osaleb aktiivselt riiklike kontaktpunktide võrgustikus ning Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti töörühmas, mis tegeleb järelevalve teemaga.

¹¹ See hõlmab järeldusi, mis esitati 15. mail 2013. aastal toimunud volinike ja kodanikuühiskonna esindajate vahelisel dialoogil, samuti aruandeid kodanikuühiskonna liitudelt, mille organiseeris Romade Kaasamise Dekaaadi Sihtasutus kuues liikmesriigis (Bulgaaria, Hispaania, Rumeenia, Slovakkia, Tšehhi Vabariik ja Ungari) ja kahes laienemise riigis (Albaania ja endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik), aruandeid sotsiaalse kaasatuse sõltumatute ekspertide võrgustikult (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1025&langId=en>), Euroopa romade teabeameti aruannet *Romade diskrimineerimine ELis 2012. aastal*, Eurocitieselt ja Eurodiaconialt saadud kirjalikku tagasisidet ning roma uuringute akadeemilise võrgustiku teadustöid (http://romanistudies.eu/news/contributions_from_members/).

järelevalve tegemisel, hindamisel ja läbivaatamisel kaasatakse kohalikke asutusi ulatuslikumalt ja süsteemsemalt¹². Romade integreerimispoliitika ja tegevuskavad tuleb välja töötada piirkondlike ja kohalike tegevuskavade lahutamatu osana: nendes tuleks kehtestada selge võrdlusalus, kvantifitseeritud eesmärgid ja konkreetsed meetmed, et romasid käsitleva riikliku integratsioonistrateegia neli sammast muudetakse tegudeks kohalikul tasandil. Plaanide rakendamiseks tuleks kohalikele ja piirkondlikele asutustele anda piisavad rahalised vahendid ja personal. Tuleb tõsta nende suutlikkust hallata, teha järelevalvet ja hinnata romade kaasamist.

(2) Tihe koostöö kodanikuühiskonnaga

Komisjoni 2012. aasta eduaruandes märgiti ära, et kodanikuühiskonna kaasamine peaks tähendama palju rohkemat, kui vaid nendega konsulteerimine strateegiate väljatöötamisel. Kodanikuühiskond peab aktiivselt osalema riiklike strateegiate rakendamisel ja nende üle järelevalve tegemisel. Kodanikuühiskonna suutlikkuse tõstmine kohalikul tasandil, eelkõige romade seas, on väga oluline integreeritud kohalike tegevuskavade edukaks täitmiseks ja jätkusuutlikkuseks.

Tihe koostöö kodanikuühiskonnaga	Liikmesriigid, kes võtsid asjaomased meetmed
Loodud on struktuurne dialoog kodanikuühiskonnaga	BE, BG, EE, ES, DK, FI, FR, HU, LV, LT, SE, SI, UK
Kodanikuühiskonna ja romade esindajate aktiivse osalemise ergutamine kohalikul tasandil	BE (piirkondlik tasand), BG, CZ, ES, FI, HU, LV, PT, SE, SI,
Rahaline toetus kodanikuühiskonna suutlikkuse arendamiseks	EE, ES, FR, LV, SE, SI

Riiklike strateegiate rakendamise teisel aastal on enamikes liikmesriikidel romade legitiimne esindatus ja kõikide asjaomaste kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasatus endiselt ebapiisav. Selleks et kodanikuühiskonna organisatsioonid, eelkõige romasid esindavad kohalikud organisatsioonid, saaksid anda märkimisväärse panuse, peaks neil olema parem juurdepääs riiklikele rahastamisvahenditele, et nad saaksid tõrgeteta ja tulemuslikult teha vahendid kättesaadavaks neid vajavatele isikutele, ning et oleks võimalik tulemuslikult osaleda romade integreerimispoliitika kavandamises, rakendamises ja selle üle järelevalve tegemises. Vaid vähestes liikmesriikides toetatakse kodanikuühiskonda piisavalt sellise ülesande täitmisel. Ehkki romade seisukohtade lisamiseks poliitikavaldkonnadesse on kehtestatud mehhanismid, ei tagata nende abil romade seisukohtade olulist mõju poliitikale. Kõikidel liikmesriikidel tuleb tagada, et korrapärased konsulteerimisvõimalused toimiks tõhusalt ja läbipaistvalt, ning et nendega hõlmatakse strateegiate rakendamine,

¹² Mõned liikmesriigid tegid lisapingutusi, et edendada kohalike asutuste rahvusvahelist koostööd, nt osaledes romade kaasamist käsitlevas Euroopa linnade ja piirkondade ühenduse töös. Teised on määranud piirkondlikud või kohalikud koordinaatorid, et paremini tuvastada probleeme roma kogukondades või kooskõlastada strateegiate rakendamist kohalikul tasandil.

järelevalve ja mõju hindamine. Innustada tuleks dialoogi pidamist mitmesuguste kodanikuühiskonna organisatsioonide ja teadustöötajate vahel, kes tegutsevad romade kaasamisega seotud valdkondades. Kohalike tegevuskavade koostamise ajal tuleks teha aktiivset koostööd kodanikuühiskonnaga.

(b) Rahaliste vahendite proportsionaalne eraldamine

ELi raamistikus kutsuti liikmesriike üles eraldama piisavalt vahendeid romade kaasamise meetmete rahastamiseks riiklikust eelarvest, mida saab vajaduse korral täiendada ELi ja rahvusvahelise rahastamisega. Kaasrahastamine ELi fondidest on peamiselt võimalik Euroopa Sotsiaalfondist, Euroopa Regionaalarengufondist ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist.

Komisjoni 2012. aasta eduaruandes märgiti rakendamise peamise takistusena asjaolu, et võetud poliitiliste kohustuste jaoks ei eraldatud piisavalt rahalisi vahendeid. Tegevuskavadele vahendite eraldamine eelarvest suunatud ja läbipaistval viisil on absoluutne eeltingimus. Lisaks tuleks kasutada territoriaalset lähenemisviisi, et tegeleda suurimas vaesuses olevate piirkondade või suurimas diskrimineerimis- ja tõrjutusriskiga sihtrühmade erivajadustega.

Rahaliste vahendite proportsionaalne eraldamine	Liikmesriigid, kes võtsid asjaomased meetmed
Rahaliste vahendite eraldamise integreeritud lähenemisviis	EL, ES, FI, HU, IT, LV, SI, SK,
Rahaliste vahendite eraldamise territoriaalne lähenemisviis	CZ, EL, ES, HU, IT, PL, SE, SK
ELi vahendite kasutamise planeerimisel kohalike ja piirkondlike asutuste ning kodanikuühiskonna kaasamine	BE, BG, CZ, ES, FI, IT, RO, SI, SK (esialgsed sammud)

Ehkki pärast eelmist aruannet on saavutatud teatavat edu, on riiklike strateegiate rahastamine endiselt ebapiisav. Mõnes liikmesriigis on riiklike strateegiate rakendamine edasi lükatud, kuna riigieelarvest eraldatud vahendid on ebapiisavad.

Pidades silmas Euroopa poolaasta raames tuvastatud probleeme, peaksid kõik liikmesriigid tagama, et vajalikud meetmed on võetud selleks, et lisada romade integreerimine proportsionaalselt oma roma kogukonna suurusele ja olukorrale esmatahtsa küsimusena partnerluslepingutesse, milles käsitletakse Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide¹³ kasutamist ajavahemikul 2014–2020. Romade kaasamise poliitika peamised prioriteedid on välja toodud riigipõhistes soovitusetes, mis esitatakse Euroopa poolaasta raames, ja komisjoni seisukohavõttudes, mis on koostatud mitmete liikmesriikidega peetud läbirääkimistel partnerluslepingute üle. Riikide eelarvelised kohustused on endiselt tähtsad, et tagada romade kaasamise meetmete järjepidevus.

¹³ Euroopa Sotsiaalfond (ESF), Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Ühtekuuluvusfond, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD) ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfond (EMFF).

Euroopa Sotsiaalfond on peamine ELi rahastamisvahend investeeringute tegemiseks romade kaasamiseks tööturu, hariduse ja sotsiaalse kaasatuse valdkonnas. Euroopa Regionaalarengufond on integreeritud lähenemisviisi raames teinud eluasemega seotud investeeringuid mitmes liikmesriigis, kuid paljudel juhtudel saaks sellist rahastamisvõimalust romade kaasamiseks ulatuslikumalt kasutada. Sel eesmärgil võiksid liikmesriigid ära kasutada kõikide osaliste oskusi ja rahvusvaheliste organisatsioonide ühise töö tulemusena välja töötatud vahendeid, et toetada romade kaasamise projekte kohalikul tasandil.

Komisjoni ettepanekutes ELi ühtekuuluvuspoliitika kohta ajavahemikul 2014–2020 luuakse alus integreeritud lähenemisviisiks, kuhu on romade integreerimiseesmärkide saavutamiseks koondatud Euroopa Regionaalarengufondi ja Euroopa Sotsiaalfondi rahastamisvõimalused. Liikmesriigid peaksid samuti ette nägema viisid, kuidas kasutada maaelu arengu poliitika pakutavaid toetusvõimalusi. Lisaks kutsuti komisjoni teatises *Sotsiaalsed investeeringud majanduskasvu ja ühtekuuluvuse edendamiseks*¹⁴ liikmesriike üles kasutama ELi vahendeid sotsiaalseteks investeeringuteks järgmisel programmitöö perioodil (2014–2020). Komisjon tegi samuti ettepaneku eraldada Euroopa Sotsiaalfondi kaudu piisava osa ELi ühtekuuluvuse rahastamisvahenditest investeeringute tegemiseks inimestesse ning tööhõive- ja sotsiaalpoliitikareformidesse¹⁵. Komisjon tegi ka ettepaneku, et vähemalt 20 % sellest tuleb igas liikmesriigis eraldada sotsiaalse kaasatuse valdkonna jaoks, mis hõlmab ka romade integreerimist. Sellega tagatakse, et sotsiaalse kaasamise jaoks eraldatav kogurahastamine suureneb ja peegeldab paremini selle valdkonna probleeme. See, kuidas liikmesriigid ja piirkonnad kasutavad Euroopa Sotsiaalfondi raames uut konkreetset investeerimisprioriteeti romade sarnaste marginaliseeritud kogukondade integreerimiseks (komisjoni tehtud ettepanek programmitöö perioodiks 2014–2020), võimaldab paremini hinnata, kui palju vahendeid on romade integreerimismeetmete jaoks kasutatud.

(c) Poliitika kohandamise võimaldamine ja järelevalve

ELi raamistikus kutsuti liikmesriike looma kindlaid järelevalve- ja hindamismeetodeid, et hinnata roma kaasamise meetmete mõju ja tulemusi ning võimaldada poliitikat vajaduse korral kohandada. 2012. aasta aruandes jõuti järeldusele, et liikmesriikidel tuleb selles valdkonnas teha suuremaid jõupingutusi.

Muutuste järelevalve ja poliitika kohandamise võimaldamine	Liikmesriigid, kes võtsid asjaomased meetmed
Romade (esialgse) olukorra kaardistamine tehtud või käimas	CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, LT, LV, NL, PT, RO, SI, SK

¹⁴ Teatis „Sotsiaalsed investeeringud majanduskasvu ja ühtekuuluvuse edendamiseks – sealhulgas Euroopa Sotsiaalfondi rakendamine aastatel 2014–2020”, COM(2013) 83 (final), ja komisjoni soovitus „Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist”, COM(2013) 778 (final), 20.2.2013.

¹⁵ Vastavalt Euroopa tasandil võetud kohustustele vähendada vaesuses elavate inimeste arvu 20 miljoni võrra aastaks 2020.

Riikliku strateegia tulemuste ja mõju hindamise järelevalvesüsteem	Esialgssed sammud: BG Töö käimas: BE, ES, FI, HU, IT, SE
Nende piirkondade tuvastamine, kus on äärmiselt vaesed roma kogukonnad	CZ, EE, EL, FR, HU, PL, RO, SK
Kõikide peamiste sidusrühmade kaasamine järelevalve tegemisse ja hindamisprotsessi	AT, CZ (kavandatud), FI, HU, IT (kavandatud), LT (kavandatud), SE (osaliselt tehtud), SI, SK (kavandatud)
Loodud koostöö riiklike statistikaametitega	BG, CZ, EL, ES, FI, HU, IT, LV, RO, SK, UK
Korrapärane aruandlus ja hindamine kavandatud	BE, BG, CZ, EL, FI, HU, LT, PL, RO, SE, SI, SK

Hoolimata pärast viimast aruannet¹⁶ tehtud konkreetsetest jõupingutustest kehtestada kindel järelevalve- ja hindamisraamistik, et süsteemselt ja järjepidevalt andmeid koguda (mitte tingimata etniliste kriteeriumide alusel) roma integreerimismeetmete mõju kohta, on see endiselt paljude liikmesriikide jaoks raske ülesanne. Nagu põhiõiguste ameti loodud järelevalve töörühmas märgiti, peab järelevalvesüsteem suutma anda täpset tagasisidet valitsuse erinevatele tasanditele: ühelt poolt riikliku strateegiate saavutamiseks tehtud edusammude ja kohalike tegevuskavade kohta ning teistel poolt, romade sotsiaal-majandusliku olukorra paranemise kohta ning nende põhiõiguste kohta võrrelduna elanikkonna enamusega (järelevalve erinevuste üle).

Andmete korrapärase võrdlemise vajadus on suur, et saaks tulemuslikult hinnata meetmete kohapealset mõju võrrelduna esialgse olukorraga. Eelkõige on endiselt puudu mõjunäitajad. Lisaks on enamikel juhtudel ebaselge, mil määral on sidusrühmad kaasatud järelevalve tegemisse, hindamisse ja poliitika läbivaatamisse vastavalt romade kaasamise kümne ühise põhimõttele¹⁷. Analüüsida tuleb võimalikku koostöötajate kehtivate ELi poliitikanäitajatega.

(d) Kindlameelne võitlus diskrimineerimisega

ELi raamistikus kutsuti liikmesriike üles tagama, et romasid ei diskrimineeritaks ning et kindlustatakse ELi põhiõiguste hartas ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatud inimõiguste austamine nende puhul. Komisjoni 2012. aasta eduaruandes sedastati, et liikmesriigid peaksid tagama diskrimineerimisvastaste õigusaktide¹⁸ täitmise oma territooriumil ning et

¹⁶ Osa liikmesriike on teatanud, et on kasutanud uuringuid, mikroloendusi, territoriaalset vaesuse kaardistamist jne.

¹⁷ Romade kaasamise kümnet ühist põhimõtet esitati platvormi esimesel koosolekul 24. aprillil 2009. Need sisaldavad järgmist: 1) konstruktiivsed, pragmaatilised ja mittediskrimineerivad poliitikad; 2) selgesõnaline, kuid mitte välistavate eesmärkide seadmine; 3) kultuuridevaheline lähenemisviis; 4) integreerimise eesmärk; 5) teadlikkus soolisest mõõtmest; 6) tõenditel põhinevate poliitikate siire; 7) liidu vahendite kasutamine; 8) kohalike ja piirkondlike asutuste kaasamine; 9) kodanikuühiskonna kaasamine; 10) romade aktiivne osalemine.

¹⁸ Kooskõlas aluslepingutest tulenevate kohustustega, tuleb liikmesriikidel võtta oma riiklikku seadusandlusesse üle direktiivi 2000/43/EÜ (millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõte

diskrimineerimise vastu tuleb sihikindlalt võidelda. Aruandes rõhutati samuti asjaolu, et liikmesriikides elab palju romasid, kes on riigis legaalselt viibivad kolmanda riigi kodanikud ja kes on vastamisi samade probleemidega nagu väljastpoolt ELi pärit rändajad. Neil peaks olema samad õigused kui kolmandatest riikidest pärit rändajatel.

Diskrimineerimisvastase võitluse meetmed	Liikmesriigid, kes võtsid asjaomased meetmed
Diskrimineerimisvastaste õigusaktide täitmise tagamine kohalikul tasandil	AT, DK, SE
Teadlikkuse tõstmine (seahulgas riigiasutustes)	AT, BG, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PT, RO, SI
Romade teadlikkuse tõstmine nende õigustest	AT, FI, LV, SE, SI
Roma naiste vastu suunatud mitmesuulise diskrimineerimisega võitlemine	RO (esialgsed sammud)
Inimkaubanduse ning laste eksploateerimise vastane võitlus	CZ, DK, HU, NL

Hoolimata liikmesriikide võetud kohustustest ja kõikides liikmesriikides kehtivatest diskrimineerimisvastastest õigusaktidest, koheldakse romasid endiselt rassistlikult ja diskrimineerivalt. Roma laste eraldamine koolides on endiselt laialt levinud mitmes liikmesriigis¹⁹. Kodanikuühiskond ja akadeemilised aruanded²⁰ kinnitavad mitmesuguseid diskrimineerimisjuhtumeid, sealhulgas piiratum juurdepääs haridusele, tervishoiuteenustele, politsei kaitsele ja eluasemele kui enamikul elanikkonnast. ELi kodanikest romade integreerimisel ühiskonda esineb endiselt probleeme ning sellel on otsene mõju ELi suhtlemisele kolmandate riikidega. Mõned riigid kohaldavad näiteks viisanõudeid teatavate liikmesriikide kodanike suhtes, kuna seal esineb probleeme romade integreerimisega²¹. Samad probleemid võivad tekkida kolmandate riikide kodanikest romadel, kes asuvad elama ELi²².

sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust) sätteid ning rakendama neid ülevõtmismeetmeid vastavalt.

¹⁹ Eelkõige Slovakkias, Tšehhi Vabariigis ja Ungaris.

²⁰ See hõlmab järgmist: riiklike ekspertide aruanded sotsiaalse kaasatuse kohta; Euroopa romade teabeamet, *Discrimination against Roma in the EU in 2012*, 2013; Romade Kaasamise Aastakümne Sihtasutus koostöös Avatud Ühiskonna Fondi programmidega *Making the most of EU Funds for Roma Programmes* ja *Roma Initiatives Office*, kodanikuühiskonna vahearuanded romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegia ja aastakümne tegevuskavade rakendamise kohta, 2013; Amnesty Internationali aruanne *Roma: Demanding Equality and Human Rights*, aprill 2013; roma uuringutega tegeleva akadeemilise võrgustiku uurimistööd (http://romanistudies.eu/news/contributions_from_members/); Eurodiaconia liikmete kirjalikud tööd.

²¹ Näiteks on Kanada väljendanud tõsist muret seetõttu, et teatavate liikmesriikide kodanike esitatud varjupaigataotluste arv on suurenenud.

²² Komisjon märkused teatises *Romasid käsitlevad riiklikud integratsioonistrateegiad: ELi raamistiku rakendamise esimesed sammud*, COM(226)2012 (final), 26.5.2012, kehtivad ka praegu. „Asjaolul, et romad elavad laienemisprotsessis osalevates riikides halbades elamistingimustes, on siiski oma tagajärjed, sest tänu viisavabadusele on suurenenud romade ajutine ränne ELi liikmesriikidesse ning

Ilma süsteemsete meetmeteta, millega võidelda romade vastu suunatud diskrimineerimise ja rassismi vastu, ei saa romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate rakendamine anda oodatud tulemusi. Enamikus liikmesriikides²³ korraldatakse romade kaasamise edendamiseks teadlikkuse tõstmise kampaaniaid. **Samal ajal peaksid riigiasutused tegema siiski palju rohkem, et selgitada oma ühiskonnaliikmetele, millist sotsiaalset ja majanduslikku kasu²⁴ romade kaasamine toob. Diskrimineerimise vastase võitluse tugevdamiseks on samuti vaja tõsta romade teadlikkust oma õigustest, kohustustest ja võimalustest ning tagada vahendid nende õiguste järgimiseks ja kohtulikuks kaitsmiseks, näiteks võrdõiguslikkusega tegelevatele asutuste abil. Liikmesriikidel tuleb palju rohkem ära teha stereotüüpide vastu võitlemisel ning rassistliku ja muul viisil romasid stigmatiseeriva keelekasutuse või romade diskrimineerimisele õhutava käitumisega tegelemisel.**

Liikmesriigid peaksid andma endast rohkem, et tõhusalt võidelda laste ekspluateerimise vastu, keelustada lapsi kaasav kerjamine, tagada alaealiste abielusid käsitlevate õigusaktide täitmine, võidelda sundabiellumise vastu ning tegeleda tõhusamalt inimkaubanduse küsimusega, sealhulgas rahvusvahelise koostöö abil.

Romade puuduliku registreerimisega riiklikes rahvastikuregistris ja vajaduse korral samuti isikut tõendavate dokumentide puudumise küsimustega järjepidev ja kõikehõlmav tegelemine on absoluutne eeltingimus selleks, et tagada võrdne juurdepääs haridusele, avalikele teenustele, sotsiaalkaitseüsteemidele, elementaarsetele elamistingimustele, eluasemele ja tervishoiuteenustele.

(e) Romade integreerimise riiklikud kontaktpunktid

ELi raamistikus kutsuti liikmesriike üles looma romade integreerimise riiklikud kontaktpunktid,²⁵ kellel on volitused kooskõlastada strateegia väljatöötamist ja rakendamist. Komisjoni 2012. aasta eduaruandes rõhutati, et need riiklikud kontaktpunktid tuleks täielikult tööle rakendada, et romade kaasamise küsimust saaks tulemuslikult kõikides valdkondades kooskõlastada.

Meetmed, millega võimaldada riiklike kontaktpunktide tõhusat toimimist	Liikmesriigid, kes võtsid asjaomased meetmed
Sektoritevaheline riiklikul tasandil kooskõlastamine	AT, BE, BG, CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IT, LT, LV, RO, SE, SK

isegi varjupaigataotluste arv. Sellel võib olla ebasoodne mõju üleminekul viisavabadusele, mis oleks Lääne-Balkani piirkonna ELi integreerimise üks suurimaid saavutusi.”

²³ Mõned neist (AT, BG, ES, FR, LV) korraldavad koolitusi riigiametnikele (nt õpetajatele, politseile ja kohtutöötajatele), et ennetada romadele suunatud diskrimineerivat käitumist ning võidelda eelarvamustega.

²⁴ Maailmapank, Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, the Czech Republic, Romania and Serbia, september 2010.

²⁵ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nationalcontactpoints_en.pdf

Kooskõlastamine valitsuse eri tasanditel (riiklikust kohalikuni)	AT, BE, BG, DK, CZ, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, NL, RO, SE, SI, SK
Riiklike kontaktpunktide kaasamine ELi vahendite kasutamise planeerimisel	BE, BG, CZ, EL, ES, FI, HU, IE, IT, LT, SK

Kõik riiklikud kontaktpunktid osalevad 2012. aasta oktoobris loodud võrgustikus ning nad tunnevad siirast muret romade integreerimise pärast. Hoolimata kontaktpunktide ülesannete ja kooskõlastava rolli jõudsast arenemisest, saab nende tähtsust võimekust ja volitusi veelgi suurendada, täiendada nende vahendeid ning osutada neile suuremat poliitilist toetust: **riiklikele kontaktpunktidele tuleks anda piisavalt rahalisi vahendeid ja personali; neil peavad olema ametlikud volitused ja pädevus kooskõlastada ministeeriumidevahelisi ning valitsuse erinevatel tasanditel toimuvaid protsesse ning tagada, et romade kaasamine oleks lõimitud kõikidesse asjaomastesse avalikesse poliitikatesse; nad peaks osalema asjaomaste poliitikate väljatöötamisel ja rakendamisel ning lööma kaasa ELi vahendite kasutamise strateegilises planeerimises. Nad peaksid samuti hõlbustama dialoogi ja mõttevahetust kõikide sidusrühmade vahel ning analüüsima koostöötavaid asjaomaste algatustega**²⁶.

3. LAIENEMISPROTSESSIS OSALEVAD RIIGID

Komisjon rõhutab ELi laienemisstrateegias 2012–2013 ning üksikasjalikes riigipõhistes eduaruannetes, et romad on endiselt väga ebasoodsas olukorras kogu Lääne-Balkani piirkonnas. Paljudes riikides tuleb endiselt käsitleda diskrimineerimisküsimusi, kuna seda esineb seoses juurdepääsuga haridusele, tööhõivele, sotsiaalhooldusele ja tervishoiule, eluasemele ning isiklikele dokumentidele.

Viimastel aastatel on tehtud edusamme, mille tulemusena on olukord hariduse ja tervishoiu valdkonnas paranenud, kuid endiselt on vaja teha järjepidevaid jõupingutusi. **Nende jõupingutuste hulka kuulub piisavate vahendite eraldamine romade integreerimispoliitika rakendamiseks.** Endiselt püsivad probleemid seoses õigusliku ja institutsioonilise raamistiku tõhusa rakendamise ja täitmisega. Mitmes riigis (Montenegro ja endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik) on hiljuti vastu võetud romade olukorra parandamise mitmeaastased strateegiad ja asjaomased tegevuskavad ja mitmed riigid on need uuesti läbivaadanud ja neid täiendanud (Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Kosovo ning Serbia²⁷). Türgi peab veel välja töötama süsteemse lähenemisviisi ja ulatusliku strateegia, et kiirendada romade integreerimist.

Laiemisprotsessis osalevad riigid peaksid edasi tegutsema järelmeetmete kohaselt, milles lepiti komisjoniga ühiselt kokku 2011. aasta riiklikel konverentsidel. Need järelmeetmed vaadatakse läbi igal aastal struktuuripoliitika dialoogi raames. Need käsitlevad viit teemat: registreerimine, haridus, tervishoid,

²⁶ Nende algatuste hulka kuuluvad riiklikud integratsiooni kontaktpunktid, ELi Doonau piirkonna strateegia jne.

²⁷ Kõnealune nimetus ei piira seisukohti staatuse suhtes ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244/99 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

juurdepääs tööle ja eluasemele. Komisjon suurendas oma jõupingutusi 2012. aastal, osutades suunatud rahalist abi mitmele riigile järelmeetmete rakendamiseks. Ulatuslikumalt kasutati ühinemiseelse abi rahastamisvahendit (IPA), võimaldades rohkem toetusmeetmeid, mis on suunatud romade kaasamiseks ühiskonda ning nende staatuse ja elutingimuste parandamiseks, ning samuti aidates riikidel koostada, läbi vaadata ja rakendada riiklike strateegiaid nii riiklike kui ka piirkondlike programmide raames. Komisjon jätkab nende riikide ELiga ühinemise raames romade olukorra parandamisele suunatud poliitika ja konkreetsete meetmete toetamist, sealhulgas Romade Kaasamise Aastakümne²⁸ meetmed.

4. JÄRELDUSED – KUIDAS EDASI

Viimaste aasta jooksul liikmesriikides tehtud edusammude põhjal on võimalik teha kaks peamist järeldust: mõned liikmesriigid kujundasid ümber või koostasid oma strateegiad kindlate tingimuste alusel, eelkõige püüdes korraldada horisontaalset ja vertikaalset dialoogi ning samuti kooskõlastada oma strateegiate rakendamist. Kuid edukaks rakendamiseks vajalikest eeltingimustest ei ole kõik siiski täidetud ning seetõttu on edasimineku kohapeal väga aeglane.

Romade integreerimise kiirendamiseks nelja samba valdkondades (juurdepääs haridusele, tööhõivele, tervishoiule ja eluasemele) pakub komisjoni liikmesriikidele täiendavat toetust seeläbi, et:

- (a) toetab liikmesriike nende püüdlustes saavutada poliitikaeesmärgid ja täita kohustused;
- esitab käesoleva teatisega samal ajal ettepaneku nõukogu soovitusel, milles käsitletakse romade integreerimise meetmete tõhustamist. Komisjoni 2012. aasta eduaruandes²⁹ esitatud tähelepanekud, kodanikuühiskonna ja roma esindajate vahel toimunud kõrgetasemelise mõttevahetuse käigus tehtud järeldused ning selle aruande tulemused andsid komisjonile alust teha liikmesriikidele ettepanek kiirendada romade integratsiooni, toetudes nõukogus vastu võetud õigusaktile;
- edendab kahe- ja mitmepoolset suhtlemist romade integreerimise riiklike kontaktpunktide ja teiste asjaomaste riiklike asutuste vahel romade kaasamiseks võetavate poliitikameetmete rakendamisel;
- jälgib tähelepanelikult romade integreerimisel strateegia „Euroopa 2020” raames tehtavaid edusamme, kuna romade integreerimine peaks olema osa liikmesriikide üldistest jõupingutustest võitlemisel vaesuse ja sotsiaalse tõrjutusega, tööhõive suurendamisel, koolist väljalangemise vähendamisel ja haridustaseme tõstmisel;

²⁸ Romade Kaasamise Aastakümne, kuhu kuuluvad kõik laienemisprotsessis osalevad riigid peale Islandi, Kosovo ja Türki, on poliitika koordineerimise ning kogemuste jagamise ja teabevahetuse platvorm ELi liikmesriikide ja laienemisprotsessis osalevate riikide jaoks, edendades ühtlasi kodanikuühiskonna osalust riiklikul ja kohalikul tasandil ning vastastikust täiendavust muude rahvusvaheliste algatustega.

²⁹ Teatis „Romad käsitlevad riiklikud integratsioonistrateegiad: ELi raamistiku rakendamise esimesed sammud”, COM(226)2012 (final), 26.5.2012, ja sellele lisatud talituste töödokument SWD(2012)133.

- parandab dialoogi ja koostööd kõikide sidusrühmade vahel romade kaasamise Euroopa platvormi järgmisel kohtumisel;
 - kontrollib rassilise võrdsuse direktiivi ülevõtmist haldustavadesse;
- (b) annab toetust ELi rahastamisvahenditest;
- täiendab riiklikke vahendeid luues raamistiku selle kohta, kuidas ELi rahastamise³⁰ abil (Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Euroopa Sotsiaalfond (ESF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD)) saaks liikmesriikides toetada romade sarnaste marginaliseerunud kogukondade kaasamist ajavahemikul 2014–2020. Lisaks tuleks edendada era- ja kolmanda sektori vahendite kasutamist, et võimendada romade integreerimiseks tehtavaid investeeringuid;
 - teeb ettepaneku, et mõned liikmesriigid kasutaksid investeerimisprioriteeti „Romade sarnaste marginaliseeritud kogukondade integreerimine” või seaksid järgmiseks programmitöö perioodiks konkreetsed eesmärgid, mis on seotud tööturu integreerimisega, juurdepääsuga haridusele või romade sotsiaalse kaasamisega, et kajastada Euroopa poolaasta tähelepanekuid;
 - teeb romade kaasamise edendamiseks ettepaneku uueks sotsiaalinvesteeringute poliitikaraamistikuks,³¹ mis põhineb kolmel elemendil,³² .

Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti aktiivselt osalema romade integreerimise meetmete tõhustamist käsitleva nõukogu soovitusel ettepaneku arutamisel.

Komisjon esitab iga aasta kevadel Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande neljas sambas (haridus, tööhõive, tervishoid ja eluase) tehtud edusammudest, tuginedes liikmesriikidelt saadud ja ELi põhiõiguste ameti kogutud teabele ning kodanikuühiskonna organisatsioonidelt saadud seisukohtadele. Järgmine aruanne esitatakse 2014. aastal. Aastaruannetes võrreldakse romade integreerimisel liikmesriikides tehtud jõupingutusi ja saavutatud edu.

³⁰ Komisjoni talituste töödokument, *Ühise strateegilise raamistiku elemendid aastateks 2014–2020 – Euroopa Regionaalarengu Fond, Euroopa Sotsiaalfond, Ühtekuuluvusfond, Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfond*, 14.3.2012, SWD(2012) 61 (final), II osa.

³¹ Teatis „Sotsiaalsed investeeringud majanduskasvu ja ühtekuuluvuse edendamiseks – sealhulgas Euroopa Sotsiaalfondi rakendamine aastatel 2014–2020”, COM(2013) 83 (final), ja komisjoni soovitus „Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist”, COM(2013) 778 (final), 20.2.2013.

³² Sotsiaalsüsteemide paremaks ja jätkusuutlikumaks muutmine, aktiivsust ja võimekust soodustava poliitika rakendamine ning elukestva sotsiaalinvesteeringute toetamine.

LISA

Näited meetmete kohta, mis on seotud rakendamise struktuursete eeltingimustega

Kohalike ja piirkondlike asutuste aktiivse osalemise näide

Saksamaal võttis **Berliini** liidumaa valitsus vastu romade kaasamise strateegia 7. augustil 2012. Selles kutsutakse üles töötama välja romade kaasamise piirkondlikku tegevuskava. Loodi juhtrühm, kuhu kuuluvad Berliini senati osakonnad ja kohalikud asutused, kes tegelevad romadest rändajatega. Kodanikuühiskond aitas piirkondlikku tegevuskava välja töötada³³.

Kodanikuühiskonnaga tehtava tiheda koostöö näide

Prantsusmaal lõi romade riiklik kontaktpunkt riikliku järelevalverühma. Sellesse koondatakse liidud, asjaomaste ministriumide esindajad ja kohalikud aktivistid. Järelevalverühma ja selle neli temaatilist alarühma loodi platvormina, kus vahetada kogemusi ja jõuda kokkuleppele meetmetes, mida on vaja järgmisena võtta. Rühm esitab need meetmed ministriumide juhtkomiteele, kes vastutab Prantsusmaa strateegia rakendamise kooskõlastamise eest.

Lätis kuulutati 2012. aasta oktoobris välja projektikonkurss, mille eesmärk on teha tihedat koostööd roma kogukondadega. Riigi rahastatud konkurss oli avatud romasid esindavatele organisatsioonidele ning selle eesmärk oli julgustada nende osalemist ühiskondlikus elus ning tagada koostöö nende ja riigiasutuste vahel (kohalikud asutused ja teise sidusrühmad). Valitud projektid sisaldavad praktiliste seminaride korraldamist, et koostada kohalikke, kõiki sidusrühmi kaasavaid koostööprojekte ning arendada välja tööandjate ja romade vaheline kooskõlastusplatvorm.

Näide strateegia toetamisest piisava rahastamisega

Bulgaaria on loonud ministriumide töörühma, mis tegeleb ELi vahendite kasutuselevõtmisega romade integreerimiseks. Rühma juhatab ELi vahendite haldamise ministrium ning see koosneb aseministritest, haldusasutuste ja rakenduskavade ekspertidest ning romade valitsusväliste organisatsioonide esindajatest. Eesmärk on esitada vahendeid ja kavasid ning kontrollida iga rakenduskava raames kavandatavaid meetmeid. Rühm koostab riikliku strateegia lisa, kus esitatakse tegevused ja jätkusuutlik rahastamine nende rakendamiseks. Lisa ei ole veel vastu võetud.

Ungaris määrati kindlaks kõige ebasoodsamas olukorras olevad väikepiirkonnad, tuginedes riiklike õigusaktidega kehtestatud näitajate süsteemile. Need väikepiirkonnad kogevad tõsiseid majanduslikke, tööhõivealaseid ja infrastruktuuri probleeme. Piirkondade arendamiseks kasutatakse suunatud meetmeid, mis

³³

Berliini strateegia romade kaasamiseks on kättesaadav aadressil <http://www.parlament-berlin.de:8080/starweb/adis/citat/VT/17/DruckSachen/d17-0440.pdf>.

koosnevad sotsiaalsest sekkumisest, kogukonna ja maaelu arendamise meetmetest ning personaliteenustest.

Näited tugevatest järelevalvesüsteemidest

Ungari järelevalvesüsteemi eesmärk on mõõta riikliku strateegia sotsiaalset mõju ning jälgida selle rakendamist. Süsteemi neli peamist komponenti on:

1. sotsiaalseid muutusi mõõtvad näitajad, mis on joondatud riiklikus strateegias kehtestatud eesmärkidega;
2. koostöös rahvusvahelise väliskonsultandiga loodud regulaarne aruandlussüsteem tegevuskava meetmete rakendamise järelevalveks;
3. teadustöö;
4. sotsiaalse kaasatuse teabesüsteem, mis võimaldab koguda teavet erinevate poliitikavaldkondade kohta. Kohalikud asutused kasutavad seda samuti, et koostada võrdsete võimaluste plaane.

Eesti on tunnistanud vajadust täpsemalt kaardistada romade olukord, et määrata kindlaks piisavad meetmed romade integreerimiseks. Romade olukorda hinnatakse seetõttu ajavahemikul 2012–2013 toimivas uuringus. Eesmärk on kasutada selle tulemusi strateegia järgmiste etappide kavandamiseks.

Näide diskrimineerimise vastasest võitlusest

Hispaania korraldas mitmeid koolitusi politseijõududele. Võrdse kohtlemise ja etnilise diskrimineerimise vastasest teemalisest koolitusest võttis 2012. aastal osa 158 piirkondlikku, kohalikku ja riiklikku üksust.

Saksamaal otsustas 2012. aastal Schleswig-Holsteini liidumaa muuta oma põhiseadust ning tunnustada neid romasid ja sintisid, kes on Saksamaa kodanikud ja elavad seal etnilise vähemusena.

Rumeenias eraldatakse igal aastal roma õpilastele ja üliõpilastele kohad kesk-, kutse- ja ülikoolides. Sellisest positiivsest meetmest on kasu saanud seega 15 000 roma õpilast ja üliõpilast.